

Begivenhedshed

Willmar Sauters konstruktion af det performative

Af Niels Lehmann

Det ville være nærliggende at tage titlen på denne anmeldelse som udtryk for, at jeg enten stammer eller er en ufatteligt dårlig korrekturlæser. »Begivenhedshed« – en substantivering af et substantiv – det kan man da ikke mene! Men faktisk er den god nok. Willmar Sauter har nemlig foreslået denne neologisme med henblik på at benævne den særlige begivenhedskaracter, der kendetegner teater. »Eventness« ville det hedde på engelsk, og det er da også, hvad Sauter har valgt at kalde sin bog om emnet: *Eventness. A Concept of the Theatrical Event*.

Sauter åbner selv med en beretning om, hvordan han er blevet mødt med en vis skepsis, når han har præsenteret sit lidt mærkelige nye begreb. Lad mig derfor med det samme slå fast, at jeg bestemt ikke finder neologismen skeløjet. For en teori, der ønsker at lægge teatrets begivenhedskaracter til grund for en fremstilling af, hvordan man kan gå analytisk til denne særlige kunststart, er det jo nærliggende at overveje, hvori begivenhedskaracterens essens består. Det må, om jeg så må sige, dreje sig om at indfange begivenhedens »hed-hed«.

Nu er jeg ganske vist ikke helt sikker på, at Sauter selv ville være helt glad for denne fremstilling af neologismens betydning. Ved flere lejligheder slår han nemlig til lyd for en anti-essentialistisk grundholdning. Han gør det fx helt

klart, at han ikke er ude i et ontologisk ærinde. For Sauter drejer det sig således ikke om at komme op med endnu en definition af teater. Tværtimod ønsker han at skabe en teori, der er mere holistisk orienteret end vanlige teorier, der søger at indfange, hvad der går for sig i det mørke teaterum.

Sauter ønsker sig tydeligvis en teori-dannelse, der er bredere end klassisk teater-teori. Og det i en dobbelt forstand. Hvis jeg forstår den bærende erkendelsesinteresse i bogen korrekt, gælder det dels om at lave teori, der kan give anledning til analyser af teater i allerbredeste forstand, dvs. med sigte ikke blot på det rent æstetiske, men også på de horisonter (af fx teater- og kulturpolitisk, generelt samfundsmæssig, kulturel, filosofisk og ideologisk karakter), som teaterværkerne indgår i. Dels drejer det sig om at skabe begreber, hvormed vi også kan analysere begivenheder, der ikke decideret har med teater at gøre, men som vil kunne anskues som teater. I Sauters optik er sådanne begivenheder (eller som de også omtales: sådanne performative handlinger) nemlig også mærket af begivenhedshed. I dette lys kommer begrebet »eventness« faktisk ikke så meget til at fremstå som en bestemmelse af den essens, der gør bestemte tildragelser til teater. Det bliver snarere til et overordnet begreb,

der kan gøre det muligt at samle trådene i en vidtforgrenet teoridannelse.

Det er utvivlsomt viljen til at skabe en mere holistisk orienteret teori, der ligger til grund for den fremgangsmåde, Sauter har valgt med henblik på at indløse sit forehavende. Han tilbyder en helt ny måde at skandere de mange felter, som en teateranalyse efter hans skøn burde komme omkring. Han foreslår således, at vi med fordel kan inddеле analysen ud fra en firdeling af feltet omkring den teatral begivenhed («playing culture», »theatrical playing«, »contextual theatricality« og »cultural context«), der hver især åbner mange horisonter. I praksis vil de fire dimensioner naturligvis altid krydse hinanden, men det forhindrer ikke, at man meningsfuldt kan adskille dem analytisk. Denne skandering er uden tvivl bogens vigtigste bidrag til diskussionen om, hvordan vi skal analysere teaterforestillinger og teaterlignende begivenheder. Den er tillige original, og så får den unægtelig givet anledning til en meget bredt anlagt refleksion over den teatral begivenheds »eventness«.

I kapitlet om »playing culture«,

hvori Sauter belægger det synspunkt, at teatral aktiviteter er en form for leg, møder vi en række filosoffer (heriblandt fx Gadamer, Huizinga, Austin, Polanyi), der alle har lanceret synspunkter af lege-teoretisk tilsnit. I Sauters system synes denne dimension at høre til i den ende af spektret, der breder vores forestilling om den teatral begivenhed ud over den snævre teaterhorison, idet legekultur ikke nødvendigvis (ligesom teatret) inkluderer en tilskuere. Netop dette er imidlertid indbefattet af den anden hovedkategori, »theatrical playing« – også selvom Sauter omgående skynder sig at sløre modsætningen mellem legekultur og teaterleg ved også at udvide sit andet kernebegreb.

Selvom teaterleg logisk set må forstås som en særlig underkategori til kategorien leg og altså må referere til et mere begrænset genstandsområde, ønsker Sauter tydeligvis at udvide begrebet mest muligt. Adjektivet »teatral« skal således blot forstås i betydningen »noget, der hører til teater«, og oven i købet »teater forstået i den bredest mulige forstand af ordet« (s. 35). Denne udstrækning af

kategorien fører naturligvis Sauter ud på endnu en længere teoretisk rejse – denne gang ud i et univers af teater-teori. Der er ganske vist grænser for, hvor langt kategorien kan udstrækkes, for »uden en eller anden grundig forståelse af interaktionen mellem spiller, rolle, rum, fiktion, tilskuer og omgivelse, vil studier af teatral leg forblive overfladisk, impressionistisk og hul« (s. 58). Man bemærker imidlertid tydeligt, at Sauter – selv når han skal præcisere sine begreber – søger at holde rummet så åbent som muligt. Hér foregår udvidelsen ved at undlade at slå til lyd for en bestemt forståelse af interaktionen, og i stedet nøjes med at fordrø, at der opøves *en eller anden* forståelse.

Med kategorien »contextual theatricality« foretages faktisk endnu en udbredelsesmanøvre. Denne kategori dækker nemlig over »alt det, der tilhører teatret bortset fra selve forestillingen« (s. 59). Ganske vist bevæger vi os stadig i en dimension, der vedrører teatret opfattet som kunstart, men vi har altså nu med alle de ydre rammer at gøre. Ydermere vender Sauter i dette kapitel tilbage til sit ubehag ved at skulle give en fundamental (ontologisk) definition af teater. I stedet foreslår han, at vi søger svaret på, hvad teater er, i historien. For ham er teatralitet med andre ord hverken mere eller mindre end de (emergente) manifestationer, som i løbet af historien mere eller mindre tilfældigt er blevet tituleret teater. På samme måde må man opgive drømmen om at definere »contextual theatricality« én gang for alle, og man må derfor acceptere den lidt besynderlige situation, at man på den ene side må

beskrive kontekstuel teatralitet som »et distinkt felt af teatral aktiviteter« og på den anden side må arbejde med »eksempler på begivenheder, der ifølge den teatral kontekst ikke er accepteret inden for dette felt« (s. 65). Som alt andet er den kontekstuelle teatralitet altså i fluks, og man er derfor henvist til konstante nydefineringer af den – endnu et aspekt, der ikke ligefrem fører til kompleksitetsreduktion.

I det sidste af kapitlerne om modellens fire dimensioner er vi så nået til kategorien »cultural context«. Dette er en kategori, der i sagens natur dækker over et meget omfattende felt. Dimensionen rummer nemlig »et netværk af politiske, økonomiske og offentlige sfærer, der alle påvirker teatral aktiviteter, men som ikke er begrænset til dem« (s. 84). Det er ikke så få tildragelser, der falder inden for disse kontekstdimensioner, og det er endda blot *nogle* af de kulturelle kontekster, Sauter har i tankerne. Også fx alment kulturelle og ideologiske horisonter melder sig som nødvendige kontekster for forståelsen af teater og teaterlignende begivenheder.

Jeg håber, at det af min præsentation af Sauters teoridannelse fremgår, at vi har at gøre med et teoretisk arbejde, der kommer forbløffende vidt omkring, selvom vi har at gøre med en forholdsvis lille tekst på bare 124 sider. Man mærker, at man er i selskab med en meget belæst »teatervetar«, og for den, der ønsker at blive indført i det teateranalytiske felt, er der unægtelig meget at hente. Viljen til at brede feltet mere og mere ud resulterer i en øjenåbnende fremstilling af hele paletten. Der er i hvert fald ingen tvivl

om, at Sauter har undgået unødige for-simplinger, selvom han tydeligvis også har bestræbt sig på at skrive en pædagogisk indføring i feltet.

Ønsket om konstant at udvide perspektiverne har imidlertid også sin pris. I en vis forstand er det lidt paradoksalt at ville skabe en teori, der søger at holde begrebsligheden svævende. For så vidt teori grundlæggende handler om at skabe afklaring, virker det næsten kontra-teoretisk at komplicere sagerne så meget, som Sauter (naturligvis fuldt bevidst) vælger at gøre det. Og faktisk er der grænser for, hvor meget man – inden for rammerne af en teoridannelse – kan forøge kompleksiteten. Nok så mange krumspring for at undvige ontologiske bestemmelser kan ikke forhindre, at man bliver nødt til at operere med begreber, der har et vist fastlagt indhold, hvis man overhovedet vil bedrive teori. Man kan med andre ord ikke helt og aldeles undslippe essentialismen – en pointe der understreges af det forhold, at Sauter trods alt har valgt en bestemmelse som »eventness« som sin grundkategori. Trods den anti-essentialistiske anvendelse af begrebet, der kendetegner Sauters bog, kan man dårligt forestille sig noget mere essentialistisk end netop en substantivering af – et substantiv. Teorier, der søger at undgå (metafysiske) fastlæggelser af begreberne, synes med andre ord uvægerligt at lande i det paradoks, at de med den ene hånd breder begreber ud, men med den anden hånd nødvendigvis må fastlægge deres betydning.

Som vi har set, er dette paradoks ikke ukendt for Sauter. Det er netop det, han

refererer til, når han påpeger, at man på den ene side må arbejde med et distinkt felt af teatrale aktiviteter og på den anden side ønsker at arbejde med begivenheder, der falder uden for det specifikt teatrale felt. Sauter går ind i dette paradoks med åbne øjne, men prisen for at operere i det skitserede paradoksale felt er ikke desto mindre, at der opstår en række uafgørligheder.

Når man lukker Sauters bog efter at have pløjet sig gennem de mange interessante teoretiske udredninger, er man faktisk en anelse i tvivl om, hvorvidt man egentlig er blevet udstyret med et sæt af definitioner eller snarere står tilbage med et spind af kategorier, der hver især er lidt vanskelige at få hold på, og hvis definitioner derfor fortaber sig i spindet. Man funderer ligeledes over, hvorvidt kategorien begivenhedshed er en filosofisk kategori, der skal hjælpe os med at få styr på det særegne ved teaterkunsten, eller om der omvendt er tale om en kategori udvundet af studiet af teater, der netop tillader studiet af teaterkunsten at brede sig til alle mulige andre begivenheder, der har karakter af performative hændelser. Man er heller ikke helt sikker på, hvorvidt vi har at gøre med en kategori, der beskriver noget ude i verden – begivenheder, hændelser eller tildragelser, som faktisk findes – eller om vi snarere skal opfatte »eventness« som et analytisk greb, der er konciperet med henblik på at producere et blik på (i princippet) hvad som helst – altså hvorvidt begrebet, når alt kommer til alt, skal tænkes ud fra en (platonisk) ontologisk eller en (kantiansk) epistemologisk horisont.

Nu kan man selvfølgelig have det forskelligt med paradokser. Man kan fx mene, at de er produktive, fordi de giver tanken anledning til at fortsætte aktiviteten. Det er vist mere eller mindre Sauters opfattelse. I hvert fald ser han ikke nogen grund til at forsøge at opløse det paradoks, han selv udpeger. »Betyder det«, spørger han efter at have aftegnet den besværlige situation, han har sat sig selv i, »at teatralitet både kan placeres inden for og uden for kontekstuel teatralitet?« (s. 65) Og hertil svarer han omgående: »Dette er præcis min pointe.« (ibid.) Altså ingen slinger i valsen. Sauter lever øjensynligt fint med paradokser, og det er naturligvis helt legitimt. Personligt ville jeg dog nok være tilbøjelig til at foretrække en konstruktivistisk orienteret *afparadoksalisering* frem for en fastholdelse af en grundlæggende paradoksalitet. Konstruktivisten følger indlysende hellere end gerne Sauter på vejen mod den afontologisering af teoridannelsen, han tydeligvis ønsker at bidrage til. Alligevel drager han en anden konsekvens af det paradoks, at man ikke helt og aldeles kan undslippe ontologien, selvom man for længst er holdt op med at tro på den. I stedet for at forsøge at have det på begge måder på én gang foretrækker konstruktivisten at anlægge sin teoridannelse på den indrømmelse, at den har mere med hans eget perspektiv end med sagen at gøre, men så alligevel fortsætte med at udvikle teori, som om det kunne lade sig gøre på gammeldags manér. Afparadoksaliseringen i dette ligger i, at man så at sige rykker relativeringen og teoriudviklingen fra hinanden. Har man først indrømmet, at

kategorierne kun skal opfattes som produkter af en bestemt teoridannelse, vinder man muligheden for at fortsætte med en ligefrem teoriudvikling i »som-om-modus«. I modsætning til at bestræbe sig på at holde begreber svævende i en fastholdelse af paradokset vil en sådan afparadoksalisering indebære, at man vil bestræbe sig på at definere begreber så klart som muligt – idet man ihukommer og åbent indrømmer, at definitionerne kun har relativ gyldighed i forhold til det perspektiv, de er styret af.

Jeg medgiver dog gerne, at valget mellem paradoksfastholdelse og afparadoksalisering, flydende og (relativt) faste begreber, i sidste instans meget vel kan være et spørgsmål om intellektuel smag. Er man mest til teorier, der er så fasttømrede som overhovedet muligt, foretrækker man utvivlsomt afparadoksaliseringsstrategien. Er man omvendt til åbne teorier, der giver mest mulig luft under vingerne, vil man snarere foretrække at fastholde paradokserne. Og ét er i hvert fald sikkert: Kan man flyve med de paradokser, man møder i Sauters teoridannelse, kan man få rigtig meget ud af at følge med på den teoretiske lufttur, han indbyder til, når han affyrer sin begivenhedshed.

Litteratur

Willmar Sauter: *eventness*, STUTS, Stockholm 2006

Niels Lehmann. Cand.phil., ph.d., Lektor, Institutleder for Institut for Æstetiske Fag, Aarhus Universitet.